

ЛІНГВОСТИЛІСТИКА. ПСИХОЛІНГВІСТИКА

УДК 811'81'23:114.4

І. Я. Завальнюк

ЯВИЩЕ ПАРЦЕЛЯЦІЇ В МОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.: НОВІ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ВИЯВИ Й ТЕНДЕНЦІЇ

У статті проаналізовано парцельовані конструкції, уживані в мові сучасної української преси, у прагматистичному та комунікативно-когнітивному аспектах. Описано типові стилістичні вияви парцельованих членів простого речення, сурядних та підрядних частин складного речення. Окреслено нові тенденції функціонально-стилістичної репрезентації досліджуваних структур у мові українських газет початку ХХІ ст. порівняно з радянським періодом розвитку преси.

Парцельовані одиниці постали в пропонованій статті як синтаксична інновація, що є відхиленням від загальноприйнятих законів організації речення і тексту, і водночас як засіб стилістичного оновлення мови сучасної української газетної періодики. Встановлено, що комунікативно-когнітивні властивості парцеляції пов'язані із взаємодією «адресант – адресат» та з особливостями прагматики газетної публікації, які виявляються в прагненні привернути увагу читача. З-поміж парцельованих компонентів простого речення найширше представлені обставини, які здебільшого удокладнюють, поглиблюють, конкретизують виражений зміст, водночас експресивізуючи, увиразнюючи контекст, надаючи йому стилістичних ознак нестандартності, невимушеності, іронії. Парцелювання складносурядних речень у мові української преси означеного періоду є показником суб'єктивізації оповіді, оскільки саме парцелят акумулює особливу для автора інформацію, актуалізує її. На тлі традиційних синтаксичних побудов контрастно-виразним стилістичним засобом постають парцельовані складнопідрядні речення. Найтиповішими є причинові та цільові підрядні парцеляти. Принагідно з'ясовано прагматистичні функції найуживаніших парцельованих конструкцій у газетному контексті, ураховуючи динаміку мовних норм і тенденцій суспільного життя.

***Ключові слова:** парцеляція, парцельований член простого речення, парцелювання складносурядних речень, парцелювання складнопідрядних речень, нові тенденції, функціонально-стилістичні вияви, комунікативно-прагматичні функції, мова української преси початку ХХІ ст.*

Постановка проблеми. Українська газетна мова початку ХХІ ст. є наймасовішим, позбавленим консерватизму, рухливим і дуже проникливим репрезентантом публіцистичного стилю. Згадана рухливість помітна і в синтаксисі. На зміну гармонійному і впорядкованому синтаксису мови українських газет прийшов синтаксис розчленований, у якому панує принцип дисгармонії, проте він усе-таки підпорядкований загальним мовним нормам. Це синтаксис потоку свідомості, де думку формують і виражають спонтанно, де взаємодіють дві протилежні тенденції: до синтаксичного злиття різних структур у єдиному річищі і синтаксичного розчленування єдиних структур.

Українська преса сьогодні дає багатий матеріал для спостережень за парцеляцією як активним процесом синтаксичного розчленування конструкцій, що хоч і не є новим явищем, але почасти набуває, як зауважує Н. М. Івкова, інноваційного характеру [6, с. 296].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми або напрямів дослідження. Синтаксичний прийом парцеляції, що є засобом актуалізації мовленнєвого задуму автора, досить повно досліджено в структурно-граматичному та стилістичному аспектах. Як синтаксичне явище мови парцеляцію вивчали Ю. В. Ванников, А. П. Сковородников, М. В. Кравченко,

С. М. Марич, З. М. Денисенко [1; 16; 11; 12; 2] та ін. Проблему парцелювання складносурядних і складнопідрядних речень досліджували зі структурно-граматичного та функціонально-стилістичного боку на матеріалі мови художніх і публіцистичних текстів Г. М. Рибаківа, Т. Г. Сербина, О. С. Зверева, Л. І. Конюхова, Н. А. Конопленко, Н. М. Івкова, Т. В. Шевченко, І. Я. Завальнюк [14; 15; 5; 10; 9; 7; 18; 4]. Потребує ґрунтовного вивчення парцелювання членів простого речення, складносурядних і складнопідрядних речень у мові українських газет початку ХХІ ст. з комунікативно-прагматичних і функціонально-стилістичних позицій, що й надає науковій розвідці актуальності.

Мета статті – аналіз парцеляції як синтаксичного явища й засобу стилістичної актуалізації змісту газетної публікації, окреслення нових стилістичних виявів парцельованих структур, тенденцій у їхньому функціонуванні на шпальтах української газетної періодики початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу. У пропонованій статті спираємося на визначення парцеляції, подане в енциклопедії «Українська мова»: «Парцеляція (від фр. *parceler* – поділяти на дрібні частинки) – спосіб мовленнєвого оформлення єдиної синтаксичної одиниці – речення кількома комунікативними одиницями – фразами» [3, с. 426]. У парцельованих конструкціях базова частина семантично й граматично зумовлює парцельовану. Парцелят не має власної предикативності, модальності, синтаксичного часу, а тому його не можна назвати самостійною реченнєвою комунікативною одиницею. Функцію ж унікального когнітивного прийому актуалізації змісту він виконує лише в складі всієї парцельованої структури. Як слушно зауважує Н. А. Конопленко, парцеляція простого речення розширює його інформативність, інтенсифікує значення неядерних компонентів речення, надає виразності їм і тексту загалом, а сам парцелят, утворений на базі простого речення, виконує функції акцентування, доповнення, уточнення й емоційного виокремлення вміщеної в ньому інформації [9, с. 93].

На противагу газетній мові другої половини ХХ ст., у якій домінувало парцелювання означень, відокремлення додатків було рідкісним, а обставин – поодиноким [17, с. 70; 11, с. 27; 10, с. 28–29], українська газетна мова початку ХХІ ст. виявляє тенденцію до найактивнішого парцелювання обставин як компонентів речення, зумовлених не його структурою, а контекстом і конкретними комунікативними завданнями. На нашу думку, це спричинено тим, що в радянський період переважали інформаційні газетні жанри, яким майже не властивий експресивний струмінь, тому парцельовані обставини як експресивні одиниці лише спорадично вживали в інших жанрах – аналітичних статтях, оглядах, публіцистичних роздумах, нарисах, фейлетонах тощо. Нині відбувається деяке структурне й змістове переорієнтування газетного викладу. Суто інформаційні жанри на шпальтах деяких газет, зокрема «Молодь України», «Дзеркало тижня», «Голос України», «Сільські вісті», «Вінниччина» та ін., витісняють аналітичні та художньо-публіцистичні, або ж інформаційні тексти «розбавляються» експресивними вкрапленнями, тобто «суху» інформацію вже не сприймає сучасний читач, і вона потребує оновлення. Прагнення завойовувати ширшу читацьку аудиторію і сприяє активному введенню до інформаційного контексту експресивних елементів, якими і є парцельовані обставини як компоненти, здатні актуалізувати часові, причинові, умовні, цільові та інші життєві ситуації. Напр.: *Україна святкує День Незалежності. Вдвадцятьє* (Молодь України, 24–30.08.2011, с. 1); *Ці роботи були зупинені. На рік* (Сільські вісті, 05.01.2007, с. 2); *Два роки оббивають пороги владних кабінетів представники Канівського дочірнього підприємства ЗАТ «Лізингова компанія «Хліб України».* *Безрезультатно* (Голос України, 31.05.2009, с. 7).

Стилістична маркованість парцельованих компонентів речення дає їм змогу слугувати засобом для створення іронічних ефектів. У сучасних українських газетних контекстах почастишало вираження іронії через парцелювання головних і другорядних членів простого речення, причому ця іронія відображає не тільки негативну, а й іронічно-грайливу характеристику позитивного плану, а досягають її здебільшого контрастним зіткненням думок, бо саме «викривальна спрямованість, відвертість і гострота сучасних

публіцистичних текстів визначають їх іронічність, надають сатиричного ефекту зображуваному чи відтворюють пафос ситуації» [6, с. 297]. Пор.: *Бути чесними вже давно не модно. Не гламурно* (Українська газета, 11–17.10.2007, с. 2); *А потім «для відписок» коригувати програму капітальних вкладень і спрямовувати кошти в «озеленення скверів». Взимку* (Голос України, 08.11.2007, с. 3). Таким конструкціям властива висока комунікативна значущість, семантико-контекстуальне навантаження, вони створюють додаткові значеннєві відтінки [13, с. 342]. Тому-то їх широко використовують у ролі заголовків газетних статей як засіб інтригування, спонукання до прочитання публікації, напр.: *Посіви «озеленять». Грошима* (Голос України, 05.04.2006, с. 1); *Передавайте за проїзд... Більше грошей* (Україна молода, 25.01.2008, с. 3).

У використанні конструкцій з парцельованими додатками новою є тенденція до поширення таких парцелятивів однорідними членами речення, вставленими одиницями, підрядними частинами для навмисного, суб'єктивно зумовленого увиразнення певної деталі. Вони ніби продовжують думку, яка міститься в базовій частині, уточнюючи, а нерідко й розгортаючи її. Напр.: *Я безнадійно закохалася в Норвегію. В тишу її пралісів і симфонію водоспадів, неповторну мальовничість фіордів і гомін гірських річок* (Молодь України, 11–15.10.2007, с. 18); *Крізь призму виборів-2015 варто розглядати і законопроект, який передбачає довічне призначення суддів президентом (чи є кращий спосіб зробити їх беззастережно кишеньковими?). І закон про векселі, який полегшує наповнення виборчого фонду. І встановлення референтних цін, що спрощує «роботу» з олігархами. І посилення позицій Міністерства доходів і зборів, яке отримало законну можливість в одній особі бути і збирачем, і контролером* (Дзеркало тижня, 06–12.07.2013, с. 1).

В аналітичних та художньо-публіцистичних газетних жанрах, яким властиві елементи аналізу, полеміки, яскравої оцінки, експресії, визначальною сьогодні є тенденція до ланцюгового розташування парцелятивів – обставин, означень, додатків, що увиразнює повідомлення, актуалізує кожен мовний відрізок. Напр.: *Любові вам усім, сил на розуміння одне одного. У ці дні. У цей рік. У цьому житті* (Дзеркало тижня, 30.12–13.01.2012, с. 1); *Перечитую відголосся споріднених душ Ірини Дем'янової та Івана Потія і знаю: у «Ловитві вітру» знайшло благословення Слово. Бентежне. Людяне. Вічне* (Літературна Україна, 16.08.2007, с. 6); *Уся наша історія – історія мучеництва. За Україну. За державу. За рідну мову* (Літературна Україна, 20.03.2008, с. 1).

Експресія газетної публікації постає особливо загостреною, коли заголовок, що містить парцелят, «перегукується» з лідом, у якому автор статті одразу конкретизує зміст заголовка, розкриває його підтекст. Посилити і зафіксувати увагу в такому разі допомагає модифіковане повторення. Пор. заголовок: *У нас є і демократія, і комунізм... Точково* і лід: *Демократія в нашій країні є. Правда, точкова. Є і соціалізм. І капіталізм. Теж точкові. Те й інше – ексклюзивні варіанти для VIP-персон* (Вінницькі відомості, 26.03.2008, с. 11). Такі «перегукування» – явище нове в сучасній українській газетній мові. У жодному з досліджень проблеми парцеляції попередніх років про нього не йдеться. Нині спостерігаємо його стрімке входження до газетних контекстів як явища, що надає їм додаткового експресивно-стилістичного забарвлення, водночас реалізуючи прагматичні потенції мовця (автора).

Парцелювання складносурядних речень у сучасному українському газетному контексті є показником суб'єктивізації оповіді: у парцельованому компоненті подано особливу для автора інформацію, яку він прагне актуалізувати, розширити, посилюючи досить вагоме, відкрите для газетної мови авторське *Я*. Так з'являються контексти, забарвлені авторськими емоціями, почуттями, оцінками, коментарем. Напр.: *Хочете жити не у загазованому Тернополі, а в екологічно чистому передмісті? Та не у багатоповерхівці, а в котеджі з карпатського дерева, [де «дихається легко і приємно, де високий життєвий тонус і міцний сон»...]. Не подобається цей проект, можна вибрати інший* (Голос України, 18.04.2006, с. 7).

У спортивних дописах, оглядах, інтерв'ю поширене ланцюгове парцелювання частин складносурядного речення, що загострює виклад, надає новинам динаміки, посилює вогнище напруги, напр.: *Турнір формально закінчився. Однак залишилося без відповіді одне запитання. Проте яке вагоме: [хто стане чемпіоном?]* (Голос України, 12.05.2006, с. 6); *Ми цілком залежимо від політики вітчизняних прокатників. А вона така, [що часто світові шедеври поступаються касовим голлівудським стрічкам]. І ми фактично позбавлені головного – права вибору* (День, 23.10.2007, с. 2). Обираючи таке розташування парцелюваних сурядних частин, автор ніби долучає читача до своїх міркувань, показує плин думки, тобто постає компетентним одноступенем, зацікавленим у досліджуваному питанні. Позитивний образ автора, врешті-решт, сприяє досягненню комунікативного завдання, забезпечує запланований вплив писемної продукції на сприймача.

В українських газетних контекстах початку ХХІ ст. помітною є тенденція до розгортання змісту заголовка в сурядних парцелюваних частинах, які бувають початками лідів, самих текстів або ендингів публікацій. Напр. заголовок: *Під'їзди та підвір'я стануть чистішими* та лід: *Проте квартплата у Вінниці зростає* (Вінниччина, 26.03.2012, с. 1); заголовок: *Кажуть, фінанси співають романси* і початок тексту: *А вони просто спливають не за призначенням* (Сільські вісті, 11.10.2011, с. 3); заголовок: *Підкори свій Еверест* та ендинг: *Еверест – то найвищий пік світу. Але у кожного свій Еверест, свій пік, [аби лишень дійти]* (Вінниччина, 25.03.2008, с. 4). У перших двох прикладах заголовки слугують базовими частинами для парцелятивів, а в третьому – базовою частиною є трансформований в іншому реченні заголовок, що закономірно через текстову віддаленість заголовка від прикінцевого висновку. Однак у будь-якому разі парцелювані сурядні частини функціонально поглиблюють значеннєвий простір заголовка, сприяють виокремленню найосновнішого в публікації, тобто виконують *акцентуаційну* когнітивно-комунікативну функцію.

Парцелювання складнопідрядних речень в українській газетній мові початку ХХІ ст. продовжує традиції минулого і водночас набуває нових функціонально-стилістичних рис. Як і раніше, переважає парцелювання відрізків, що за своєю структурою і змістом відповідають підрядній причиновій частині. Пор.: *Цей проект – це ще й великий ризик для телебачення. Бо за витрачені на нього кошти можна було б зняти кілька пісенних проектів чи шоу...* (Україна молода, 12–13.04.2013, с. 17); *Фінал процесу євроінтеграції Хорватії сьогодні, з одного боку, гарний привід для Брюсселя заявити, що Євросоюз не втрачає своєї привабливості, з іншого Фінал процесу євроінтеграції сьогодні, з одного боку, гарний привід для Брюсселя заявити, що Євросоюз не втрачає своєї привабливості, з іншого це хороший приклад для інших республік колишньої Югославії. Адже саме в рамках переговорів про вступ до ЄС Хорватія змогла розв'язати низку давніх проблем з іншою колишньою югославською республікою – Словенією, прийнятою до ЄС ще 2004 р.* (Дзеркало тижня, 06–12.07.2013, с. 5). Таке активне парцелювання складнопідрядних речень з підрядною причиновою частиною зумовлене, як слушно зауважує Н.А. Конопленко, тим, що «головна і залежна частини перебувають у вільному необов'язковому і непередбачуваному смислового відношенні» [9, с. 112].

Помітно впливає на інтонаційне оформлення парцелюваних конструкцій використання цільового сполучника *аби*, активізованого останнім часом. Його транспонування в мову публіцистики змінює стилістичне забарвлення сучасних газетних контекстів: надає їм ефекту невимушеності, комунікативної довіри, теплоти. Пор.: *Перед сном потрібно вмитися й витертися рушником з червоним візерунком. Аби весь рік бути «червоним», тобто здоровим* (Молодь України, 04–10.01.2007, с. 5); *Оговтавшись від первісного переляку, відповідальні громадяни старанно надули щоки, нелюдським зусиллям волі надавши своїм обличчям рішучого виразу. Аби самим виглядом своїм переконати громадськість: [усе відбувається в цілковитій відповідності до заздалегідь розробленої стратегії]* (Дзеркало тижня, 06.09.2008, с. 1).

У сучасній українській газетній мові поширеною є тенденція до активізації складнопідрядних багатокomпонентних речень, що виявляють здатність до парцелювання. Як слушно зазначає О. А. Козицька, коли підрядній частині потрібно надати більшої значеннєвої ваги, актуалізувати її в комунікативному плані, підрядні компоненти виносять за межі головного речення. Тут розрізняють два основних види парцеляції: 1) парцеляція, яка проходить на межі головної частини і залежного компонента; 2) парцеляція на межі підрядних компонентів [8, с. 96–97]. У мові сучасних українських газет однаково поширені обидва види.

Активною є однорідна супідрядна парцеляція, коли парцелюються однотипні підрядні частини, що стосуються спільної головної: *В офіційних привітаннях юним нагадують, що молодість – це час надій, відкриттів, нестримної енергії, честолюбних планів і їхньої реалізації. Що саме зараз відкриваються нові обрії змін в Україні. І що їхня енергія, допитливий ум і розуміння як ніколи потрібні для великих звершень* (Молодь України, 22–28.06.2009, с. 6); *У присутніх з'явилося хвилююче відчуття виконаного обов'язку. Бо з'єдналися родинні ниточки, розірвані отою лютою війною. Бо жива в роду пам'ять* (Голос України, 04.05.2006, с. 8); *Щороку туристи... потічками розтікаються по Карпатах. Хто в пошуках розтраченого здоров'я. Хто – по враження* (Урядовий кур'єр, 26.03.2008, с. 18). Така парцеляція з'ясувальних, причинових, супровідних та інших підрядних частин складнопідрядної конструкції є важливим чинником змістового розвитку думки [9, с. 115] і зумовлена гнучкістю структури однорідних супідрядних, які зрідка, як засвідчує останній приклад, можуть бути й структурно неповними, проте однаково комунікативно та семантично ємними.

Помітно також, що мова української преси початку ХХІ ст. тяжіє до переплетення, поєднання різнопланових парцельованих і приєднувальних синтаксичних одиниць у межах однієї конструкції, причому парцеляти на рівні простого речення нерідко переобтяжені приєднанням (у прикладах підкреслено лінією – І. З.) чи парцелюванням як на рівні простого, так і на рівні складного речення (у прикладах виокремлено жирним курсивом – І. З.). Такі поєднання, на нашу думку, доцільні в сучасному медійному просторі, оскільки вони виконують водночас і *конструктивну* функцію, виокремлюючи відповідно до композиційного задуму автора найважливіші деталі загальної картини, і функцію *уточнення, деталізації та конкретизації змісту*. Пор.: *Може, на чужий байдужий погляд піцана троянда непоказна. Бо ж у традиційному сувенірному наборі, котрий пропонує туристам Туніс, є багато чудових речей. Гарних, оригінальних. На всі смаки* (Сільські вісті, 05.01.2010, с. 3); *Він багато узнав, багато почув і побачив... Але ніколи більше не бачив Поділля. Краю, який повернув би його у минуле. У дитинство...* (Вінниччина, 25.03.2008, с. 3).

Висновки дослідження. Отже, в українських газетних текстах початку ХХІ ст. досить широко представлена парцеляція як синтаксична інновація, що є відхиленням від загальноприйнятих закономірностей організації речення чи тексту і водночас контрастним, свіжим, несподіваним стилістичним прийомом актуалізації інформації, стильовою домінантою газетної мови. Комунікативно-когнітивні властивості парцеляції пов'язані із взаємодією «адресант – адресат», а також з особливістю прагматики газетної публікації, що виявляється в прагненні привернути увагу читача.

У функціонуванні парцельованих конструкцій помітні специфічні стилістичні вияви, інноваційні тенденції порівняно з радянським періодом розвитку преси. Новою є тенденція до ланцюгового розташування парцельованих обставин, означень, додатків, що не лише посилює мовленнєву виразність, а й вичленовує в комунікативно значущій позиції важливі інформативні чи експресивні компоненти.

Парцелюванням сурядних частин в аналітичних та художньо-публіцистичних жанрах створюють додаткове тло, підтекст, який допомагає зрозуміти справжні наміри автора, чим досягають увиразнення потрібної інформації та посилення впливовості тексту. Поширеною є тенденція до розгортання змісту заголовків у сурядних парцельованих

частинах, якими починають ліди, власне публікації чи завершують виклад. У такий спосіб увиразнюють акцентуаційну комунікативно-когнітивну функцію, зреалізовану за допомогою сурядних парцелятивів.

Стилістична виразність парцельованих складнопідрядних речень, уживаних у сучасній українській газетній мові, зумовлена передусім їхньою контрастністю на тлі традиційних синтаксичних побудов. Як і раніше, парцелятивно виділяють переважно підрядну причину та цільову частини.

Помітною є тенденція до активізації складнопідрядних багатокомпонентних речень, що виявляють здатність до парцелювання.

Щонайрізноманітніші поєднання парцельованих і приєднувальних конструкцій, компонентів речення в межах однієї публікації – ще одна нова тенденція сучасної української газетної мови, спрямована на реалізацію її конструктивної та конкретизаційно-уточнювальної функцій.

Перспективою подальших наукових розвідок у цьому напрямку вважаємо аналіз специфіки функціонування парцельованих конструкцій у художніх текстах постмодерністського періоду, що дасть змогу в одному часовому вимірі виявити й зіставити особливості їхнього різностильового використання, сприятиме повнішому розкриттю комунікативно-когнітивних властивостей явища парцеляції в українській мові.

Список використаної літератури

1. Ванников Ю. В. Синтаксические особенности русской речи (явление парцелляции) / Ю. В. Ванников. – М. : Изд-во ун-та дружбы народов им. П. Лумумбы, 1969. – 132 с.
2. Денисенко З. Парцеляція як явище експресивного синтаксису / Зоя Денисенко // Мовознавчий вісник : зб. наук. праць / [наук. ред. Г. І. Мартинова]. – Черкаси, 2008. – Вип. 6. – С. 67–73.
3. Жайворонок В. В. Парцеляція / В. В. Жайворонок // Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2000. – С. 426.
4. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст. : функціональний і прагмалінгвістичний аспекти : [монографія] / І. Я. Завальнюк. – Вінниця : Нова Книга, 2009. – 400 с.
5. Зверева О. С. Функціонування парцельованих конструкцій в сучасному російському поетичному мовленні (у порівнянні з українським) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Рос. мова» / О. С. Зверева. – К., 1998. – 17 с.
6. Івкова Н. Функціонально-семантичне навантаження парцелятивів у публіцистичному тексті / Наталія Івкова // Лінгвістичні студії : зб. наук праць / [наук. ред. А. Загнітко]. – Донецьк : ДонНУ, 2004. – Вип. 12. – Ч. 1. – С. 296–303.
7. Івкова Н. М. Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Івкова Наталія Миколаївна. – Горлівка, 2007. – 218 с.
8. Козіцька О. Контаміновані складнопідрядні багатокомпонентні речення в сучасній українській мові / Оксана Козіцька. – К. : Інститут української мови НАН України, 2005. – 193 с.
9. Конопленко Н. А. Текстотвірний потенціал парцельованих конструкцій : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Конопленко Наталія Анатоліївна. – Донецьк, 2007. – 186 с.
10. Конюхова Л. І. Явище парцеляції в мові сучасних засобів масової комунікації : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Конюхова Любов Іванівна. – Львів, 1999. – 174 с.
11. Кравченко М. В. Явище парцеляції в сучасній українській мові / М. В. Кравченко // Мовознавство. – 1980. – № 1. – С. 26–29.
12. Марич С. М. Парцеллированные конструкции в современном украинском литературном языке : автореф. дисс. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Языки народов СССР (укр. язык)» / С. М. Марич. – К., 1988. – 31 с.
13. Пацаранюк Ю. Парцеляція як спосіб реалізації іронії у структурі речення (на матеріалі творів О. Чорногуза) / Юлія Пацаранюк // Лінгвістичні студії : зб. наук праць / [наук. ред. А. П. Загнітко]. – Донецьк : ДонНУ, 2005. – Вип. 13. – С. 339–343.
14. Рыбакова Г. Н. Парцелляция сложноподчиненного предложения в русском языке : автореф. дисс. ... канд. філол. наук : спец. 660 «Русск. язык» / Г. Н. Рыбакова. – Ростов н/Д, 1969. – 20 с.

15. Сербина Т. Г. Парцелляция как особое синтаксическое явление в языке современных газет : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Сербина Татьяна Георгиевна. – Львов, 1988. – 188 с.
16. Сковородников А. П. О функциях парцелляции в современном русском литературном языке / А. П. Сковородников // Русский язык в школе. – 1980. – № 5. – С. 86–91.
17. Швец А. В. Публицистический стиль современного русского литературного языка (О некоторых особенностях современной газетной речи и тенденциях ее развития) / А. В. Швец. – К. : Изд-во при КГУ изд. объедин. «Вища шк.», 1979. – 127 с.
18. Шевченко Т. В. Парцелляція в українському поетичному мовленні II половини ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Укр. мова» / Т. В. Шевченко. – Дніпропетровськ, 2007. – 21 с.

Одержано редакцією 30.01.14
Прийнято до публікації 17.02.14

И. Я. Завальнюк

Явление парцелляции в языке украинской прессы начала ХХ в.: новые функционально-стилистические проявления и тенденции

В статье проанализированы парцеллированные конструкции, употребляемые в языке современной украинской прессы, в прагматистическом и коммуникативно-когнитивном аспектах. Описаны типичные стилистические проявления парцеллированных членов простого предложения, частей сложносочиненного и сложноподчиненного предложений. Намечены новые тенденции функционально-стилистической репрезентации исследуемых структур в языке украинских газет начала ХХI в. по сравнению с советским периодом развития прессы.

Парцеллированные единицы представлены в данной статье как синтаксическая инновация, которая является отклонением от общепринятых законов организации предложения и текста, и одновременно как средство стилистического обновления языка современной украинской газетной периодики. Установлено, что коммуникативно-когнитивные свойства парцелляции, связанные с взаимодействием «адресант – адресат» и с особенностями прагматики газетной публикации, проявляются в стремлении привлечь внимание читателя. Среди парцеллированных компонентов простого предложения широко представлены обстоятельства, которые в основном углубляют, конкретизируют выраженное содержание, одновременно экспрессивизируя, подчеркивая контекст, придавая ему стилистических признаков нестандартности, непринужденности, иронии. Парцеллирование сложносочиненных предложений в языке украинской прессы обозначенного периода является показателем субъективизации повествования, поскольку именно парцеллят аккумулирует особую для автора информацию, актуализирует ее. На фоне традиционных синтаксических построений контрастно-выразительным стилистическим средством являются парцеллированные сложноподчиненные предложения. Часто употребляемые – парцелляты с придаточной частью причины и цели. Попутно исследовались прагматистические функции употребляемых парцеллированных конструкций в газетном контексте, учитывая динамику языковых норм и тенденций общественной жизни.

Ключевые слова: парцелляция, парцеллированный член простого предложения, парцеллирование сложносочиненных предложений, парцеллирование сложноподчиненных предложений, новые тенденции, функционально-стилистические проявления, коммуникативно-прагматические функции, язык украинской прессы начала ХХI века.

I. Y. Zavalniuk

Phenomenon of parcelling in the Ukrainian press language in the beginning of XXI century: new functional-stylistic manifestations and trends

The article analyzes the parcelled constructions used in the modern Ukrainian press language in pragmatist and communicative-cognitive aspects. Typical stylistic manifestations of parcelled members of a simple sentence, coordinative and subordinate parts of a complex sentence are described. New trends of the functional-stylistic representation of structures in the Ukrainian newspapers' language of the early XXI century compared to the development of press in the Soviet period are outlined.

Parcelled units appeared in the proposed article as a syntax innovation, which is a digression from the generally accepted laws of the sentences' and text's organization, and simultaneously as a means of stylistic update in the language of modern Ukrainian newspaper periodicals. It is established that the communicative-cognitive properties of parcelling are associated with the interaction «addressor -

addressee» and with the peculiarities of the newspaper publishing's pragmatics, which are manifested in the desire to attract attention of the reader. Among parcelled components of a simple sentence the most widely adverbial modifiers are represented which mainly extend, develop and concretize the pronounced content, simultaneously expressing, emphasizing context, and giving it stylistic signs of originality, ease and irony. Parcelling of compound sentences in the Ukrainian press language of the definite period is the indication of the narration's subjectivation, because exactly the parcelled construction accumulates special information for the author and actualizes it. On the background of traditional syntactic constructions parcelled complex sentences appear as contrast expressive stylistic means. The most typical are the parcelled constructions of reason and purpose.

Opportunely the pragmatylistic functions of the most important parcelled constructions in the newspaper context are explicated, taking into consideration the dynamics of linguistic norms and trends in the social life.

Keywords: parcelling, a parcelled member of a simple sentence, parcelling of compound sentences, parcelling of complex sentences, new trends, functional-stylistic manifestations, communicative-pragmatic functions, Ukrainian press language in the beginning of XXI century.

УДК 811.161.2'367

С. В. Харченко

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СИНТАКСИЧНОГО ВНОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Проблема синтаксичної норми в українській літературній мові й досі актуальна. Її окремі питання час від часу потрапляють в коло наукових зацікавлень мовознавців, а деякі її аспекти ставали й політично затребуваними. Незважаючи на посилене зацікавлення до нормування мови на сучасному етапі, синтаксична норма ніби перебуває на маргінесі. Низка її аспектів залишається навіть не заторкнута.

Актуальним (проте цей перелік можна продовжити) на сьогодні, вважаємо, у теорії та практиці синтаксичної норми української літературної мови таке: дефініювати поняття синтаксичної норми, встановити її обсяг (наявні визначення синтаксичної норми не точні або сформульовані так, що утворюють «хибне коло»); випрацювати критерії встановлення синтаксичної норми, враховуючи й надбання попередників, і сучасні тенденції; скваліфікувати роль внутрішніх і зовнішніх чинників розвитку мови для формування та становлення синтаксичної норми; розкрити значення наукової літератури, підручників, навчальних посібників, словників у формуванні цього виду норми; оновити в наявних підручниках і навчальних посібниках ілюстративний матеріал синтаксичних тем і подавати тільки правильні граматичні форми та синтаксичні конструкції.

Ключові слова: літературна мова, мовна норма, синтаксична норма.

Постановка проблеми. Проблема синтаксичної норми в українській літературній мові й досі актуальна. Її окремі питання час від часу потрапляють в коло наукових зацікавлень мовознавців, а деякі її аспекти ставали й політично затребуваними.

Незважаючи на посилене зацікавлення до нормування мови на сучасному етапі, синтаксична норма ніби перебуває на маргінесі. Низка її аспектів залишається навіть не заторкнута.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Синтаксичним особливостям української літературної мови протягом останніх двох десятиліть присвячено низку праць, у яких здебільшого розглянуто культуромовні аспекти, тобто, яких синтаксичних помилок найчастіше допускають і як їх уникати. Ці дослідження проведено на матеріалі текстів публіцистичного стилю [напр., 1], наукових та ділових текстів [напр., 3; 4; 6; 7] або безвідносно до стилю [9]. Окремі праці присвячено тим синтаксичним конструкціям, які